

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ ખાતે
આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧૦૦૮૬/૨૦૨૬

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભૌલિક જે. શેલત

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા	ના
	✓	

=====

સ્વર્ગસ્થ જંતુબેન તે ડાહ્યાભાઈ ભુદરભાઈ ચુનારા ની પુત્રી તે ગોવિંદભાઈ
નાગરભાઈ દંતાણી ની પત્ની ના કાયદેસરના વારસદારો અને અન્ય

વિરુદ્ધ

વાસ્તુપાલ ફકીરચંદ શિકારી અને અન્ય

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદાર(રો) નં. ૧, ૨, ૨.૧, ૨.૨, ૨.૩, ૨.૪, ૨.૫, ૩, ૪, ૫, ૫.૧,
૫.૨, ૫.૩, ૫.૪, ૬, ૭ તરફે વકીલ શ્રી ભૌલિક પી. પટેલ (૭૫૧૦)

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભૌલિક જે. શેલત

તારીખ : ૨૪/૦૭/૨૦૨૬

ચુકાદો

૧. અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી ભૌલિક પી. પટેલને સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. હાલની અરજી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ નીચે મુજબની દાદ માંગીને દાખલ કરવામાં આવી છે:

(એ) આ નામદાર કોર્ટ યોગ્ય રિટ, હુકમ અથવા નિર્દેશ જારી કરવા મહેરબાની કરશો અને રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૨૭૨/૨૦૧૧ માં મૂળ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારોને રેકૉર્ડ પર લાવવાની અરજી અને વિલંબ માફીની અરજી નીચે વિદ્વાન પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ, અમદાવાદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૭/૦૪/૨૦૨૫ ના હુકમને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવા મહેરબાની કરશો;

(બી) આ નામદાર કોર્ટ અરજદારોની તરફેણમાં ન્યાયના હિતમાં અન્ય અને વિશેષ રાહત અને/અથવા હુકમ મંજૂર કરવા મહેરબાની કરશો.

અરજદારોની રજૂઆતો:

૩. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ રજૂઆત કરી હતી કે અહીંના અરજદારો મૂળ વાદી નં. ૩ - જંતુબેન તે ડાહ્યાભાઈ ભુદરભાઈ ચુનારા ની પુત્રી ના કાયદેસરના વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓ છે, અને તેમણે અન્ય સહ-વાદીઓ એટલે કે

અહીંના સામાવાળા નં. ૮ અને ૯ સાથે મળીને રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૨૭૨/૨૦૧૧ દાખલ કર્યો હતો, જે પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ, અમદાવાદ સમક્ષ પેઝિંગ છે. આ દાવો સામાવાળા નં. ૧ થી ૭ સામે દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સદર દાવાની પેન્ડન્સી દરમિયાન, વાદી નં. ૩ – જંતુબેનનું તારીખ ૨૬.૦૧.૨૦૧૪ ના રોજ અવસાન થયું હતું અને સંબંધિત સમયે વાદીઓના પાવર ઓફ એટર્ની ધારક દ્વારા મૂળ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદાર તરીકે કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ એવા અરજદારોને જોડવા માટે કોઈ પગલાં લેવામાં આવ્યા ન હતા. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અહીંના અરજદારોએ, તેમના કાયદેસરના પ્રતિનિધિઓ હોવાથી, તેમને રેકૉર્ડ પર લાવવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી અને આવી અરજી દાખલ કરવામાં ૯ વર્ષથી વધુનો વિલંબ થયો હોવાથી, ઉપરોક્ત દાવામાં વિલંબ માફી અરજી તરીકે આંક ૪૮ નીચે વાદગ્રસ્ત અરજી દાખલ કરવામાં આવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અરજદારોને સાંભળ્યા પછી, ટ્રાયલ કોર્ટે તેના તારીખ ૦૭.૦૪.૨૦૨૫ ના વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા ઉપરોક્ત વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજીને ભૂલભરેલી રીતે ફગાવી દીધી છે.

૩.૧. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે નિરક્ષરતાના કારણે અને અરજદારો કાયદાની પ્રક્રિયાથી સારી રીતે વાકેફ ન હોવાથી તેમજ લોકડાઉન વગેરેના કારણે, અરજદારો વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓ તરીકે દાવાની કાર્યવાહીમાં જોડાઈ શક્યા ન હતા. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારોને રેકૉર્ડ પર લાવવાની

અરજી દાખલ કરવામાં થયેલો વિલંબ ઇરાદાપૂર્વકનો ન હતો અને વાસ્તવમાં, અરજદારો દ્વારા વાદગ્રસ્ત અરજીમાં પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું, જેને ટ્રાયલ કોર્ટે ધ્યાનમાં લેવું જોઈતું હતું અને તેણે વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજી મંજૂર કરવી જોઈતી હતી.

૩.૨. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારોએ અન્ય વાદીઓ સાથે મળીને તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૧૮ ના રોજ યુનુસભાઈ મેમણ અને સિરાજભાઈ જીવાભાઈ મોહનની તરફેણમાં પાવર ઓફ એટર્ની આપી હતી, પરંતુ તેમણે અરજદારોને રેકૉર્ડ પર લાવવા માટે કોઈ અસરકારક પગલાં લીધા ન હતા, અને અરજદારોના ધ્યાનમાં આવ્યું કે સદર એટર્નીએ દાવામાં કંઈ કર્યું નથી, ત્યારે વાદી નં. ૩ ના પુત્ર એવા બિપિનભાઈ ગોવિંદભાઈ તેમજ વાદી નં. ૨/૧ એવા અજીતભાઈની તરફેણમાં બીજી પાવર ઓફ એટર્ની જારી કરવામાં આવી હતી, જેમણે વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજી દાખલ કરી હતી.

૩.૩. વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે આ અદાલત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓને રેકૉર્ડ પર લાવવા માટેની અરજી દાખલ કરવામાં થયેલા વિલંબને માફ કરી શકે છે.

૩.૪. ઉપરોક્ત રજૂઆતો કરતાં, વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલ આ અદાલતને હાલની અરજી મંજૂર કરવા વિનંતી કરશે.

જ. અરજદારોના વિદ્વાન વકીલ દ્વારા અન્ય કોઈ વિશેષ રજૂઆતો કરવામાં આવી નથી.

વિશ્લેષણ અને તારણો:

પ. અરજદારો તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી પટેલને વિસ્તૃત રીતે સાંભળ્યા પછી અને વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજી તેમજ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા વાદગ્રસ્ત હુકમનું અવલોકન કર્યા પછી, એવું જણાય છે કે વાદી નં. ૩ નું અવસાન તારીખ ૨૬.૦૧.૨૦૧૪ ના રોજ થયું હતું, જ્યારે, વાદગ્રસ્ત અરજી તેમના કાયદેસરના વારસદારો દ્વારા તારીખ ૦૫.૦૮.૨૦૨૩ ના રોજ દાખલ કરવામાં આવી હતી. દાવાના રેકૉર્ડ પર મૂળ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો/પ્રતિનિધિઓને લાવવા માટેની અરજી દાખલ કરવામાં ૯ વર્ષથી વધુનો વિલંબ થયો હતો. વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજીનું ઝીણવટપૂર્વક અવલોકન કર્યા પછી પણ, ઓછામાં ઓછું હું અરજદારો દ્વારા તેમની વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજીમાં કોઈ પૂરતું કારણ દર્શાવેલ જોઈ શક્યો નથી.

ડ. અરજદારોએ એવું જણાવીને વિલંબ સમજાવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે કે તેઓ કાયદાથી વાકેફ નથી અને તેમણે જરૂરી માહિતી, મરણ પ્રમાણપત્ર વગેરે તેમના પાવર ઓફ એટર્નીને આપ્યા હતા, પરંતુ પાવર ઓફ એટર્ની તેના પર પગલાં લેવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા, જે આખરે અરજી દાખલ કરવામાં વિલંબમાં પરિણમ્યું હતું. એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે કે લોકડાઉન અને અન્ય કારણોસર વિલંબ થયો હતો, જેને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરીને માફ કરી શકાય છે.

વિલંબ અરજીમાં આગળ આવતો ઉપરોક્ત ખુલાસો ભાગ્યે જ પૂરતું કારણ કહી શકાય.

૭. ઉપરોક્ત ઉપરાંત, આ અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરવામાં આવી છે અને વાદગ્રસ્ત હુકમ પરથી જણાય છે તેમ, તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૧૮ ના રોજ, અરજદારોએ વાદી નં. ૨.૧ સાથે મળીને (જેઓ હાલના અરજદારોના પાવર ઓફ એટર્ની પણ થાય છે) યુનુસભાઈ મેમણ અને સિરાજભાઈ જીવાભાઈ મોહનની તરફેણમાં પાવર ઓફ એટર્ની આપી હતી, પરંતુ ત્યારપછી, અરજદારોએ દાવાની પ્રગતિ તપાસવાની જરાય તસ્દી લીધી નથી. ટ્રાયલ કોર્ટે તેના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં સ્પષ્ટપણે અવલોકન કર્યું હતું કે સદર પાવર ઓફ એટર્નીએ તારીખ ૨૫.૦૧.૨૦૨૨ ના રોજ મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા હતા, પરંતુ ઉલટતપાસ માટે હાજર રહ્યા ન હતા, જેથી, ટ્રાયલ કોર્ટે તારીખ ૦૮.૦૬.૨૦૨૩ ના રોજ તેમના પુરાવા રદ કર્યા હતા. સંબંધિત સમયે, વાદી નં. ૨.૧ પણ, જેઓ અહીંના અરજદારોના નજીકના સંબંધી હોવાનું જણાય છે, તેઓ પણ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો અને પ્રતિનિધિઓ એટલે કે અહીંના અરજદારોને રેકૉર્ડ પર લાવવા માટે અરજી દાખલ કરી શક્યા હોત. એવું જણાય છે કે તમામ મૂળ વાદીઓ સગી બહેનો છે. વાદી નં. ૨.૧ – વાદી નં. ૨ ના કાયદેસરના વારસદાર, વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદાર એવા અરજદારોના નજીકના સંબંધી થાય છે અને તેઓ એવું કહી શકે નહીં કે તેઓ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો/પ્રતિનિધિઓને રેકૉર્ડ પર લાવવાની પ્રક્રિયાથી વાકેફ નહોતા, કારણ કે તેઓ પોતે દાવાના રેકૉર્ડ પર આવ્યા હતા.

૮. વધુમાં, વાદગ્રસ્ત હુકમ પરથી એ પણ જણાય છે કે અગાઉ તારીખ ૧૩.૦૪.૨૦૧૧ ના રોજ એક શ્રી પ્રવીણભાઈ પ્રહલાદભાઈ પટેલની તરફેણમાં પાવર ઓફ એટર્ની આપવામાં આવી હતી જેમના મારફત દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, અરજદારોએ વાદી નં. ૨/૧ સાથે મળીને તારીખ ૨૪.૧૨.૨૦૧૮ ના રોજ ઉપરોક્ત વ્યક્તિઓની તરફેણમાં પાવર ઓફ એટર્ની કરી આપી હતી, ત્યારે તેઓ એ હકીકતથી સંપૂર્ણપણે વાકેફ હતા કે તેમના પુરોગામી એટલે કે જંતુબેન (મૂળ વાદી નં. ૩) નું તારીખ ૨૬.૦૧.૨૦૧૪ ના રોજ અવસાન થયું હતું અને તેમને રેકૉર્ડ પર લાવવાની જરૂર હતી. અગાઉના એટર્ની દ્વારા જે પગલાં લેવામાં ન આવ્યા હોય તે એટર્ની દ્વારા અસરકારક પગલાં લઈ શકાય તે જોવા સિવાય સદર વ્યક્તિઓની તરફેણમાં બીજી વખત પાવર ઓફ એટર્ની કરી આપવાનું કોઈ સારું કારણ નહોતું. જો તેમના પાવર ઓફ એટર્નીએ વર્ષ ૨૦૧૮ પછી કંઈ ન કર્યું હોય, તો તેના કારણો તેઓ જ શ્રેષ્ઠ જાણે છે, આ અદાલત અરજદારોને એવું કહેવાની મંજૂરી આપી શકતી નથી કે તેઓ કાયદા અને પ્રક્રિયાથી અજાણ હોવાથી વિલંબ માફ કરવો જોઈએ.

૯. પાવર ઓફ એટર્ની એ એજન્ટ સિવાય બીજું કંઈ નથી, જે મૂળ વ્યક્તિની ગેરહાજરીમાં તેના વતી કાર્ય કરે છે. મૂળ વ્યક્તિની જગ્યાએ એટર્ની દ્વારા કરવામાં આવેલ અથવા ન કરવામાં આવેલ કોઈપણ ગેરરીતિ અથવા કૃત્ય માટે, પાછળથી મૂળ વ્યક્તિ તેના એટર્ની પર જવાબદારી ઢોળી શકે નહીં સિવાય કે તેણે સત્તા બહાર કામ કર્યું હોય, જે હાથ પરનો કેસ નથી.

૧૦. મૂળ વાદી નં. ૩ ના દુઃખદ અવસાન પછી યોગ્ય અરજી દાખલ ન કરીને વર્ષો સુધી બેદરકાર રહ્યા પછી, અરજદારો માત્ર બેદરકાર જ નથી રહ્યા પરંતુ તેમના કાનૂની ઉપાય મેળવવામાં નિષ્ક્રિય રહ્યા છે. તેમણે વર્ષ ૨૦૧૮ માં અથવા તે પછી તરત જ એ તપાસવાની કે ચકાસવાની પણ તરદી લીધી નથી કે તેમના એટર્નીએ તેમને દાવાના રેકૉર્ડ પર લાવવા માટે જરૂરી અરજી દાખલ કરી હતી કે નહીં. અરજદારો તરફથી એવો કોઈ નામજોગ ખુલાસો આગળ આવતો નથી કે તેઓએ વર્ષો સુધી તેમના એટર્ની પાસેથી પૂછપરછ કેમ ન કરી. લોકડાઉનની દલીલ એ બહાના સિવાય બીજું કંઈ નથી કારણ કે આવી ઘટના વર્ષ ૨૦૨૦ અને ૨૦૨૨ વચ્ચે બની હતી, જ્યારે મૃત્યુ વર્ષ ૨૦૧૪ માં થયું હતું, નવા પાવર ઓફ એટર્ની વર્ષ ૨૦૧૮ માં નિમાયા હતા અને વાદગ્રસ્ત અરજી વર્ષ ૨૦૨૩ માં દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૧૧. આ તબક્કે, ૨૦૨૫ આઈ.એન.એસ.સી. ૮૭૩ : ૨૦૨૫ લોસૂટ (એસસી) ૯૭૪ માં રિપોર્ટ થયેલા સુરેશ ચંદ્ર (મૃતક) તેમના એલઆર અને અન્ય મારફત વિ. પરશરામ અને અન્ય ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

“[૯] મુદ્દો (એ) અમારી વિચારણા માટે ઉદ્ભવે છે કારણ કે હાઈકોર્ટે અરજીઓના બે સેટ ફગાવી દીધા હતા. એક રામ બાબુના એલઆર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો અને બીજો સુરેશ ચંદ્રના એલઆર (એટલે કે, બીજી અપીલના હયાત અપીલકર્તાઓ) દ્વારા દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો

જેઓ પહેલેથી જ પક્ષકાર તરીકે જોડાયેલા હતા. રામ બાબુના એલઆર ની અવેજી ન થવાના કારણે હાઈકોર્ટે અપીલ રદબાતલ (એબેટ) જાહેર કર્યા પછી બંને દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. કોઈ શંકા નથી, કોર્ટ પાસે એબેટમેન્ટ રદ કરવા તેમજ અવેજીકરણ માટેની અરજી દાખલ કરવામાં થયેલા વિલંબને માફ કરવાની સત્તા છે અને તે સીપીસી ના ઓર્ડર ૨૨ રૂલ ૮ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને એબેટમેન્ટ રદ કરી શકે છે. પરંતુ વિલંબ માફ કરતા પહેલાં કોર્ટે વિચારવું જ જોઈએ કે શું માફી માટે પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં આવ્યું છે કે કેમ.

[૧૦] પ્રસ્તુત કેસમાં, રામ બાબુનું મૃત્યુ ૧૯.૦૮.૨૦૧૫ ના રોજ થયું હતું; અવેજીકરણ માટે અરજી કરવા માટે ૯૦ દિવસની મર્યાદાનો સમયગાળો [ધ લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની અનુસૂચિનો અનુચ્છેદ ૧૨૦], અને એબેટમેન્ટ રદ કરવા માટે ૬૦ દિવસની મર્યાદાનો સમયગાળો [ધ લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની અનુસૂચિનો અનુચ્છેદ ૧૨૧], જાન્યુઆરી ૨૦૧૬ ના મહિનામાં જ પૂરો થઈ ગયો હતો. મહત્વની વાત એ છે કે, સામાવાળા દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી આઈએ નં. ૧૬૨૧/૨૦૧૬ દ્વારા, અદાલતને ૨૦૧૬ માં જ રામ બાબુના મૃત્યુ વિશે જાણ કરવામાં આવી હતી, તેમ છતાં ૨૦૨૨ સુધી કોઈ અરજી કરવામાં આવી ન હતી. વાસ્તવમાં, અપીલ એબેટ જાહેર થયા પછી અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી. તે ઉપરાંત, હયાત અપીલકર્તા(ઓ) અને મૃતક અપીલકર્તા નજીકના સંબંધીઓ હતા, તેથી

એવું માની શકાય નહીં કે તેઓ સહ-અપીલકર્તા રામ બાબુના મૃત્યુ વિશે જાણતા નહોતા. આ સંજોગોમાં, જો હાઈકોર્ટને જણાયું કે વિલંબ માફ કરવા માટે કોઈ પૂરતું કારણ નથી, તો તેના આદેશમાં કોઈ ક્ષતિ શોધી શકાતી નથી જેથી બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ અમારી દખલગીરી વાજબી ઠરે. મુદ્દો (એ) તદનુસાર નક્કી કરવામાં આવે છે.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૧.૧. ઉપરોક્ત નિર્ણયના સિદ્ધાંતની નોંધ લેતાં, જો હાલના કેસની હકીકતો પર લાગુ કરવામાં આવે, તો એવું કહી શકાય કે અરજદારો તરફથી ઘોર બેદરકારીના કારણે, તેમને રેકૉર્ડ પર લાવવા માટેની અરજી દાખલ કરવામાં વિલંબ થયો હતો. આવા નિષ્ક્રિય અને બેદરકાર મુકદ્દમાબાજને એવું કહેવાની મંજૂરી આપી શકાય નહીં કે, ઉપરોક્ત હકીકતો હોવા છતાં, આ અદાલતે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ તેમની તરફેણમાં કરવો જોઈએ.

૧૨. આ તબક્કે, હું એ અવલોકન કરવા માંગુ છું કે જ્યાં સુધી વિલંબ માફીના પાસાનો સંબંધ છે, કાયદો હવે સુસ્થાપિત છે અને નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે તેના નીચેના નિર્ણયોમાં રજૂ કરેલા કાયદાના અર્થઘટનને આ અદાલત અવગણી શકે નહીં.

૧૨.૧. ૨૦૨૪ (૧૪) સ્કેલ ૪૦૬ માં રિપોર્ટ થયેલા રજનીશ કુમાર અને અન્ય વિ. વેદ પ્રકાશ ના કેસમાં ભારતના નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર પ્રથમ આધાર રાખવો યોગ્ય રહેશે, જેમાં નીચે મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

“[૧૦] એવું જણાય છે કે સમગ્ર દોષ ટ્રાયલ કોર્ટમાં અરજદારો વતી હાજર રહેલા વકીલના માથે ઢોળી દેવામાં આવ્યો છે. અમે સમય જતાં મુકદ્દમાબાજોમાં કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહીમાં હાજરી આપવામાં તેમના વકીલો પર બેદરકારી અને બેપરવાહીનો દોષ ઢોળવાની વૃત્તિ જોઈ છે. જો આપણે એક ક્ષણ માટે માની લઈએ કે સંબંધિત વકીલ બેદરકાર અથવા અસાવધ હતા, તો આ પોતે લાંબા અને અસાધારણ વિલંબને માફ કરવાનો આધાર બની શકે નહીં કારણ કે મુકદ્દમાબાજની પોતાની ફરજ છે કે તે પોતાના અધિકારો પ્રત્યે જાગૃત રહે અને તેની વિનંતી પર શરૂ કરાયેલી કોર્ટમાં પેનિંગ અદાલતી કાર્યવાહી વિશે સમાન રીતે જાગૃત રહેવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. તેથી, મુકદ્દમાબાજને વકીલના માથે સમગ્ર દોષ ઢોળવાની અને તે દ્વારા કોઈપણ સમયે તેનો અસ્વીકાર કરવાની અને રાહત મેળવવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં.

[૧૨] લિમિટેશનના કાયદાના સંદર્ભમાં, અમે ભારત બેરલ એન્ડ ડ્રમ મેન્યુફેક્ચરિંગ કંપની વિ. ધી એમ્પ્લોઈઝ સ્ટેટ ઇન્સ્યોરન્સ કોર્પોરેશન, ૧૯૭૧ ૨ એસ.સી.સી. ૮૬૦ માં આ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જેમાં આ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:—

‘લિમિટેશનના સમયગાળા ઘડવાની આવશ્યકતા એ સુનિશ્ચિત કરવાની છે કે ચોક્કસ સમયગાળામાં કાર્યવાહી શરૂ થાય, પ્રથમ તો દસ્તાવેજી તેમજ મૌખિક પુરાવાની ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે જેથી પ્રતિવાદી તેની સામેના દાવાનો વિરોધ કરવા સક્ષમ બને; બીજું એ સિદ્ધાંતને અમલમાં લાવવા માટે કે કાયદો એવી વ્યક્તિને મદદ કરતો નથી જે નિષ્ક્રિય છે અને અદાલતમાં તેનો દાવો કર્યા વિના નિષ્ક્રિય રહેવા દઈને પોતાના અધિકારો પર સૂઈ રહે છે. આ નિયમનો આધાર બનાવતો સિદ્ધાંત ‘વિજિલન્ટિબસ, નોન ડોર્મિયન્ટિબસ, જુરા સબવેનિયન્ટ’ (કાયદો તેમને મદદ કરે છે જેઓ જાગૃત છે અને તેમને નહીં જેઓ ઊંઘે છે) ના સુત્રમાં વ્યક્ત થાય છે. તેથી, લિમિટેશનના કાયદાઓનો ઉદ્દેશ્ય વ્યક્તિને વાજબી સમયમાં પોતાની કાર્યવાહીના અધિકારનો ઉપયોગ કરવા માટે દબાણ કરવાનો છે તેમજ જૂના, બનાવટી કે કપટપૂર્ણ દાવાઓને નિરાશ અને દબાવવાનો પણ છે.’

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૨.૨. ૨૦૨૪ (૪) સ્કેલ ૭૫૯ માં રિપોર્ટ થયેલા કે.બી. લાલ (ફૃષ્ટ બહાદુર લાલ) વિ. જ્ઞાનેન્દ્ર પ્રતાપ અને અન્ય ના કેસમાં ભારતના નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો અને આધાર રાખવો યોગ્ય છે, જેમાં વિલંબ

માફીના પાસા પરના કાયદાની પુનઃસમીક્ષા કર્યા પછી નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું:

“૧૦. એ હકીકતમાં કોઈ વિવાદ નથી કે વિલંબ માફ કરવાની અદાલતની વિવેકાધીન સત્તાનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે થવો જોઈએ અને એવા કેસોમાં તેનો ઉપયોગ થવો જોઈએ નહીં જ્યાં મુકદ્દમાબાજ તરફથી ઘોર બેદરકારી અને/અથવા યોગ્ય ખંતનો અભાવ હોય (જુઓ માજ્જી સન્નેમ્મા ઉર્ફે સંન્યાસીરાવ વિ. રેડ્ડી શ્રીદેવી અને અન્ય (૨૦૨૧) ૧૮ એસ.સી.સી. ૩૮૪). વિલંબ માટે કોઈપણ વાજબી, સંતોષકારક અથવા યોગ્ય ખુલાસાની ગેરહાજરીમાં પણ વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ થવો માન્ય નથી (જુઓ પી.કે. રામચંદ્રન વિ. કેરળ રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૭) ૭ એસ.સી.સી. ૫૫૬). આમ, એ સ્પષ્ટ છે કે લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૫ માં ‘પૂરતું કારણ’ શબ્દોનું ઉદાર અર્થઘટન ત્યારે જ કરી શકાય જ્યારે મુકદ્દમાબાજ પર કોઈ બેદરકારી, નિષ્ક્રિયતા કે શુદ્ધ દાનતનો અભાવ આરોપિત ન હોય (જુઓ બસવરાજ અને અન્ય વિ. સ્પેશિયલ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન ઓફિસર, (૨૦૧૩) ૧૪ એસ.સી.સી. ૮૧). વિલંબ માફ કરવા માટે ધ્યાનમાં રાખવાના સિદ્ધાંતો આ અદાલત દ્વારા એશા ભટ્ટાચાર્ય વિ. મેનેજિંગ કમિટી ઓફ રઘુનાથપુર નાફર એકેડેમી અને અન્ય, (૨૦૧૩) ૧૨ એસ.સી.સી. ૬૪૯ માં સંક્ષિપ્તમાં સારાંશિત કરવામાં આવ્યા હતા, અને તે નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યા છે:

‘૨૧.૧. (૧) વિલંબ માફીની અરજી સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે ઉદાર, વ્યવહારુ, ન્યાયોન્મુખ, બિન-પાંડિત્યપૂર્ણ અભિગમ હોવો જોઈએ, કારણ કે અદાલતો અન્યાયને કાયદેસર બનાવવા માટે નથી પરંતુ અન્યાય દૂર કરવા માટે બંધાયેલી છે.

૨૧.૨. (૨) “પૂરતું કારણ” શબ્દોને તેમની યોગ્ય ભાવના, ફિલસૂફી અને હેતુમાં સમજવા જોઈએ એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે આ શબ્દો મૂળભૂત રીતે સ્થિતિસ્થાપક છે અને પ્રવર્તમાન હકીકત-પરિસ્થિતિ પર યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં લાગુ કરવાના છે.

૨૧.૩. (૩) વાસ્તવિક ન્યાય સર્વોચ્ચ અને મુખ્ય હોવાથી ટેકનિકલ બાબતો પર અયોગ્ય અને બિનજરૂરી ભાર મૂકવો જોઈએ નહીં.

૨૧.૪. (૪) વિલંબ જાણીજોઈને કરવામાં આવ્યો હોવાનું કોઈ અનુમાન જોડી શકાય નહીં પરંતુ વકીલ અથવા મુકદ્દમાબાજ તરફથી થયેલી ઘોર બેદરકારી ધ્યાને લેવાની રહે છે.

૨૧.૫. (૫) વિલંબ માફી માંગતા પક્ષકાર પર આરોપિત શુદ્ધ દાનત (બોનાફાઇડ) નો અભાવ એ એક મહત્વપૂર્ણ અને સુસંગત હકીકત છે.

૨૧.૬. (૬) એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે કડક સાબિતીના આગ્રહથી જાહેર ન્યાયને અસર થવી જોઈએ નહીં અને જાહેર નુકસાન થવું જોઈએ નહીં કારણ કે અદાલતોએ જાગૃત રહેવું જરૂરી છે જેથી અંતિમ પરિણામે ન્યાયની વાસ્તવિક નિષ્ફળતા ન થાય.

૨૧.૭. (૭) ઉદાર અભિગમના ખ્યાલે વાજબીપણાની વિભાવનાને સમાવિષ્ટ કરવી પડશે અને તેને સંપૂર્ણપણે અનિયંત્રિત મુક્ત રમવાની છૂટ આપી શકાય નહીં.

૨૧.૮. (૮) અસાધારણ વિલંબ અને ટૂંકા ગાળાના કે થોડા દિવસોના વિલંબ વચ્ચે તફાવત છે, કારણ કે ભૂતપૂર્વ પૂર્વગ્રહનો સિદ્ધાંત આકર્ષાય છે જ્યારે પછીના માટે તે આકર્ષિત ન પણ થઈ શકે. તે સિવાય, પ્રથમ કડક અભિગમની ખાતરી આપે છે જ્યારે બીજો ઉદાર વર્ણન માટે માંગ કરે છે.

૨૧.૯. (૯) પક્ષકારની નિષ્ક્રિયતા અથવા બેદરકારી સંબંધિત તેની વર્તણૂક, આચરણ અને વલણ ધ્યાનમાં લેવાના સુસંગત પરિબલો છે. એ એટલા માટે છે કારણ કે મૂળભૂત સિદ્ધાંત એ છે કે અદાલતોએ બંને પક્ષકારોના સંદર્ભમાં ન્યાયના સંતુલનનું માપ તોળવું જરૂરી છે અને ઉદાર અભિગમના નામે સદર સિદ્ધાંતને સંપૂર્ણપણે જતો કરી શકાય નહીં.

૨૧.૧૦. (૧૦) જો આપવામાં આવેલ ખુલાસો ઉપજાવી કાઢેલો હોય, અથવા અરજીમાં દર્શાવેલા આધારો કાલ્પનિક હોય, તો અદાલતોએ સામા પક્ષને બિનજરૂરી રીતે આવા મુકદ્દમાનો સામનો કરવા માટે ખુદ્દા ન કરવા માટે જાગૃત રહેવું જોઈએ.’

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૨.૩. ૨૦૨૪ આઈ.એન.એસ.સી. ૨૮૬ : ૨૦૨૪ (૪) એસસીઆર ૨૪૧ : ૨૦૨૪ (૪) સ્કેલ ૮૪૬ માં રિપોર્ટ થયેલા પઠાપતિ સુબ્બા રેડ્ડી (મૃતક) તેમના એલઆર અને અન્ય મારફત વિ. સ્પેશિયલ ડેપ્યુટી કલેક્ટર (એલએ) ના કેસમાં ભારતના નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંત પર આધાર રાખવો પણ લાભદાયી છે, જેમાં તેના અગાઉના નિર્ણયોનો સંદર્ભ લીધા પછી, “પૂરતા કારણ” ના સંદર્ભમાં વિલંબ માફી વિરુદ્ધ લિમિટેશનના મુદ્દા પરના કેસ લોનો સારાંશ આપ્યો હતો. નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું અને ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

“[૨૬] કાયદાની જોગવાઈઓ, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, અને આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાની સુમેળભરી વિચારણા પર, એ સ્પષ્ટ છે કે:

(૧) લિમિટેશનનો કાયદો જાહેર નીતિ પર આધારિત છે કે અધિકાર પોતે જમ કરવાને બદલે ઉપાયના અધિકારને જમ કરીને મુકદ્દમાનો અંત આવવો જોઈએ;

(૨) લાંબા સમયથી જે અધિકાર અથવા ઉપાયનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો નથી અથવા મેળવવામાં આવ્યો નથી તે ચોક્કસ સમયગાળા પછી સમાપ્ત થવો જોઈએ અથવા અસ્તિત્વમાં રહેવો જોઈએ નહીં;

(૩) લિમિટેશન એક્ટની જોગવાઈઓનું અલગ રીતે અર્થઘટન કરવું પડશે, જેમ કે કલમ ૩ નું કડક અર્થમાં અર્થઘટન કરવું પડશે જ્યારે કલમ ૫ નું ઉદારતાથી અર્થઘટન કરવું પડશે;

(૪) વાસ્તવિક ન્યાયને આગળ વધારવા માટે, જો કે ઉદાર અભિગમ, ન્યાયોન્મુખ અભિગમ અથવા વાસ્તવિક ન્યાયના કારણને ધ્યાનમાં રાખી શકાય પરંતુ તેનો ઉપયોગ લિમિટેશન એક્ટની કલમ ૩ માં સમાવિષ્ટ લિમિટેશનના મહત્વપૂર્ણ કાયદાને પરાજિત કરવા માટે થઈ શકતો નથી;

(૫) જો પૂરતું કારણ સમજાવવામાં આવ્યું હોય તો અદાલતો વિલંબ માફ કરવા માટે વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવા સક્ષમ છે, પરંતુ સત્તાનો તે ઉપયોગ પ્રકૃતિમાં વિવેકાધીન છે અને વિવિધ પરિબલો જેમ કે અસાધારણ વિલંબ, બેદરકારી અને યોગ્ય ખંતનો અભાવ હોય ત્યાં પૂરતું કારણ સ્થાપિત થાય તો પણ તેનો ઉપયોગ ન થઈ શકે;

(૬) માત્ર અમુક વ્યક્તિઓએ સમાન બાબતમાં રાહત મેળવી છે, તેનો અર્થ એવો નથી કે અન્ય લોકો પણ તે જ લાભ માટે હકદાર છે જો અદાલત અપીલ દાખલ કરવામાં વિલંબ માટે દર્શાવેલા કારણથી સંતુષ્ટ ન હોય;

(૭) વિલંબ માફ કરવામાં કેસના ગુણદોષ ધ્યાનમાં લેવાની જરૂર નથી;
અને

(૮) વિલંબ માફીની અરજી વિલંબ માફ કરવા માટે નિર્ધારિત પરિમાણો
પર નક્કી કરવી પડશે અને શરતો લાદવામાં આવી છે તે કારણસર વિલંબ
માફ કરવો એ વૈધાનિક જોગવાઈની અવગણના સમાન છે.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૨.૪. ૨૦૧૩ (૧૪) એસ.સી.સી. ૮૧ માં રિપોર્ટ થયેલા બસવરાજ અને અન્ય
વિ. સ્પેશિયલ લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન ઓફિસર ના કેસમાં ભારતના નામદાર
સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણયનો સંદર્ભ લેવો પણ અસ્થાને નથી, જેમાં નીચે
મુજબ ઠરાવવામાં આવ્યું છે:—

“૧૫. આ મુદ્દા પરના કાયદાનો સારાંશ એ અસર માટે આપી શકાય કે
જ્યાં કોઈ કેસ લિમિટેશન બહાર કોર્ટમાં રજૂ કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યાં
અરજદારે કોર્ટને સમજાવવું પડશે કે “પૂરતું કારણ” શું હતું જેનો અર્થ એવો
પર્યાપ્ત અને પૂરતો કારણ થાય છે જેણે તેને લિમિટેશનમાં કોર્ટનો સંપર્ક
કરતા અટકાવ્યો હતો. જો કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં કોઈ પક્ષકાર
બેદરકાર જણાય, અથવા તેના તરફથી શુદ્ધ દાનતનો અભાવ જણાય,
અથવા ખંતપૂર્વક કામ ન કર્યું હોવાનું જણાય કે નિષ્ક્રિય રહ્યો હોય, તો
વિલંબ માફ કરવા માટે કોઈ વાજબી આધાર હોઈ શકે નહીં. કોઈપણ શરત
લાદીને પણ આવા અસાધારણ વિલંબને માફ કરવામાં કોઈ અદાલત

વાજબી ઠરી શકે નહીં. અરજીનો નિર્ણય આ અદાલત દ્વારા વિલંબ માફીના સંદર્ભમાં નિર્ધારિત પરિમાણોની અંદર જ કરવાનો રહે છે. જો મુકદ્દમાબાજને સમયસર કોર્ટમાં આવતા અટકાવવા માટે કોઈ પૂરતું કારણ ન હોય તો કોઈપણ વાજબીપણું વગર વિલંબ માફ કરવો, કોઈપણ શરત લાદવી, તે વૈધાનિક જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં હુકમ પસાર કરવા સમાન છે અને તે ધારાસભા પ્રત્યે ઘોર ઉપેક્ષા દર્શાવવા સમાન છે.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૨.૫. તાજેતરના ભૂતકાળમાં પણ, ૨૦૨૫ આઈ.એન.એસ.સી. ૧૧૦૪ માં રિપોર્ટ થયેલા શિવમ્મા (મૃતક) તેમના એલઆર મારફત વિ. કાર્ણાટક હાઉસિંગ બોર્ડ અને અન્ય ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ઠરાવ્યું છે કે જ્યાં કાનૂની ઉપાય ન અજમાવવામાં અરજદાર તરફથી વિલંબ/વિલંબિતતા હોય, અરજદાર દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા કોઈપણ પૂરતા કારણની ગેરહાજરીમાં, અદાલતે લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૫ હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે વિલંબ માફ કરવો જોઈએ નહીં. શિવમ્મા (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું છે:—

“૨૫૮. વિલંબની લંબાઈ એ એક સુસંગત બાબત છે જેને અદાલતે વિલંબ માફ કરવો જોઈએ કે નહીં તે વિચારતી વખતે ધ્યાનમાં લેવી જ જોઈએ. સામાવાળાઓના અભિગમના વલણ પરથી, એવું જણાય છે કે તેઓ કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે લિમિટેશનનો પોતાનો સમયગાળો નક્કી

કરવા માંગે છે જેના માટે કાયદાએ લિમિટેશનનો સમયગાળો નિર્ધારિત કર્યો છે. એકવાર એવું ઠરાવવામાં આવે કે કોઈ પક્ષકારે લાંબા સમય સુધી પોતાની નિષ્ક્રિયતાના કારણે ગુણદોષ પર બાબત ધ્યાને લેવાનો પોતાનો અધિકાર ગુમાવ્યો છે, તો તે જાણીજોઈને ન કરાયેલો વિલંબ હોવાનું માની શકાય નહીં અને કેસના આવા સંજોગોમાં, ટેકનિકલ વિચારણાઓ સામે વાસ્તવિક ન્યાયને પ્રાધાન્ય આપવું જોઈએ તેવી દલીલ સાંભળી શકાય નહીં. વિલંબ માફીની દલીલ પર વિચાર કરતી વખતે, અદાલતે મુખ્ય બાબતના ગુણદોષથી શરૂઆત કરવી જોઈએ નહીં. માફી માંગતા પક્ષકાર દ્વારા આપવામાં આવેલા ખુલાસાની શુદ્ધ દાનત પહેલા સુનિશ્ચિત કરવાની અદાલતની ફરજ છે. જો મુકદ્દમાબાજ દ્વારા સોંપવામાં આવેલ પૂરતું કારણ અને સામા પક્ષનો વિરોધ સમાન રીતે સંતુલિત હોય તો જ અદાલત વિલંબ માફ કરવાના હેતુ માટે બાબતના ગુણદોષને સહાયમાં લાવી શકે છે.”

(ભારપૂર્વક જણાવેલ)

૧૩. ઉપરોક્ત હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને અને હાથ પરના કેસ પર ઉપર ઉલ્લેખિત નિર્ણયોના સિદ્ધાંતને લાગુ કરતાં, મારો એવો સુવિચારિત મત છે કે વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજી ફગાવી દેતી વખતે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા કાયદાની કોઈ ભૂલ, ઘોર ભૂલ તો બિલકુલ કરવામાં આવી નથી, એટલા માટે કે અરજદારો તેમની વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજીમાં પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં સદંતર નિષ્ફળ ગયા

છે; ઊલટાનું, મારો એવો સુવિચારિત મત છે કે અરજદારો અરજી દાખલ કરવામાં બેદરકાર રહ્યા હતા, જેના દ્વારા તેઓ મૂળ વાદી નં. ૩ ના કાયદેસરના વારસદારો/પ્રતિનિધિઓ તરીકે દાવાના રેકૉર્ડ પર લાવી શકાયા હોત. જરૂરી અરજી દાખલ કરવામાં અરજદારો તરફથી ૯ વર્ષથી વધુનો અસાધારણ, લાંબો અને અસ્પષ્ટ વિલંબ થયો છે અને કોઈ પૂરતું કારણ દર્શાવવામાં ન આવ્યું હોવાથી, ટ્રાયલ કોર્ટે વાદગ્રસ્ત વિલંબ અરજીને યોગ્ય રીતે ફગાવી દીધી છે.

૧૪. તદનુસાર, હાલની અરજી કોઈપણ તથ્ય વગરની હોવાથી, ફગાવી દેવાને પાત્ર છે, જે આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

(મૌલિક જે. શેલત, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====